https://doi.org/10.61308/DXFD5089

Характеризиране и оценка на кураторска колекция фасул за повишаване на достъпа до биологичния потенциал на съхранения генофонд

Вълко Нешев*, Николая Велчева
Институт по растителни генетични ресурси „К. Малков", ул. „Дружба" № 2, п. к. 4122, гр. Садово, Селскостопанска академия, София
*E-mail: *vlknshv@yahoo.com*
Вълко Нешев ORCID ID: 0009-0002-5868-257X
Николая Велчева ORCID ID: 0000-0002-9840-3080

Резюме: Обикновения фасул (*Phaseolus vulgaris* L.) е традиционна зърнено-бобова култура, която присъства в менюто на всяко българско семейство. В националната генбанка към Института по растителни генетични ресурси „К. Малков" – Садово, се съхранява голяма колекция от образци обикновен фасул с разнообразен произход. Ежегодно образци се проучват в работната колекция на Института. В настоящото проучване са включени 40 образци обикновен фасул, от които 26 местни форми и 14 получени от интродукция чрез международен безвалутен обмен от следните страни: Германия, Чили, Турция, Франция, САЩ, Унгария, Южна Корея и Португалия. Според продължителността на вегетационния период образците се разделят на две групи: ранни и среднорани. Разгледани са най-рано навлизащите в масов цъфтеж образци и дните до бобообразуване. Направена е визуална оценка на растежен хабитус, форма на семената, цвят на семената, форма на боба и позиция на бобовете. Проучени са следните биологични признаци: височина на растението; дължина, ширина и дебелина на боба; брой бобове на растение; брой семена в боб; брой семена от едно растение; масата на семената от едно растение и масата на 100 семена. За оценката на всички проучвания са използвани дескрипторите за *Phaseolus vulgaris* на IBPGR (1982) и UPOV (2013). Резултатите допълват паспортните данни на образците, описани в информационната система за растителния генофонд в България IS-PGR-SADOVO, което ще разшири достъпа до биологичния потенциал на колекцията.

Ключови думи: агробиоразнообразие; *ex situ* колекция; *Phaseolus vulgaris* L.; експедиции; интродукция; дигитализация

Characterization and evaluation of a curator bean collection to increase access to the biological potential of the preserved gene pool

Valko Neshev*, Nikolaya Velcheva
Institute of Plant Genetic Resources "K. Malkov", 2 Druzhba Str., 4122, Sadovo, Plovdiv region, Agricultural Academy, Sofia, Bulgaria
*E-mail: *vlknshv@yahoo.com*
Valko Neshev ORCID ID: 0009-0002-5868-257X
Nikolaya Velcheva ORCID ID: 0000-0002-9840-3080

Citation: Neshev, V., & Velcheva, N. (2026). Characterization and evaluation of a curator bean collection to increase access to the biological potential of the preserved gene pool. *Bulgarian Journal of Crop Science, 63*(3) 97-110 (Bg).

Abstract: The common bean (*Phaseolus vulgaris* L.) is a traditional grain legume crop that is presented in the cuisine of all Bulgarian families. The National genebank at the Institute of Plant Genetic Resources "K. Malkov" – Sadovo conserves a large collection of common bean accessions from diverse origin. The accessions are studied annually in the Institute's working collection. The present study includes 40 common bean accessions, of which 26 are local forms and 14 are obtained by introduction through international free germplasm exchange from the following countries: Germany, Chile, Turkey, France, USA, Hungary, South Korea and Portugal. According to the duration of vegetation period, the accessions were divided into two groups: early-maturing and medium-maturing. The earliest ones entering mass flowering and the days to bean formation were examined. A visual assessment was made for the growth habit, seed shape, seed color, pod shape and the position of the pods. The following biological traits were studied: plant height, seed shape, seed color, length, width and thickness of the pod, pod shape, position of the pods, number of pods per plant, number of seeds per pod, number of seeds per plant, mass of the seeds per plant and the mass of 100 seeds. The descriptors for *Phaseolus vulgaris* of IBPGR (1982) and UPOV (2013) were used for the assessment. The results of the study complement the passport data of the accessions described in the information system IS-PGR-SADOVO for the plant gene pool in Bulgaria, which expands access to the biological potential of the collection.

Keywords: agrobiodiversity; *ex situ* collection; *Phaseolus vulgaris* L.; expeditions; introduction; digitalization

ВЪВЕДЕНИЕ

Генетичните ресурси са инструмент, който, ако се използва по устойчив начин, има потенциал да създава иновации и да подпомага зеления преход (ЕС, 2020). Европейската стратегия за насърчаване на протеиновите култури цели подпомагане на производството на зърнено-бобови култури в европейския аграрен сектор (EC Report, 2018), което съответно се прилага и у нас.

Европейският електронен каталог EURISCO разширява възможностите на потребителите, осигурявайки свободен достъп (open access) до информация за образците, съхранени в европейските генбанки (Weise, 2021; Kotni et al., 2023). Европейската база данни за *Phaseolus vulgaris*, част от EURISCO обхваща 52 963 образци, описани по паспортни данни. Само 10% от образците имат добавена оценъчна и характеризираща информация, като търсенето може да се извършва по вид, произход и признак. По биологичен статус 45 718 образци са отбелязани, като традиционни и местни сортове.

Обикновеният фасул е най-широко консумираната зърнено-бобова култура в България, като генбанката в Садово играе ключова роля в запазването и разширяването на съществуващото генетично разнообразие. Световните проучвания при фасула са насочени главно към събиране, съхранение и изследване на местните сортове, като се идентифицират потенциално ценни генотипове, адаптирани към засушаване и високи температури, подчертавайки тяхното значение за селекционните програми (Silva et al., 2025).

Дигитализацията на колекциите е важна част в процеса на управление и съхранение на растителните генетични ресурси и е една от предпоставките за повишаване на ефективността на процеса по използване на генофонда (Doukovska, 2021). Първоначалният подбор на образци за провеждане на научни експерименти се извършва въз основа на наличната паспортна информация, като таксономично описание и еколого-географска характеристика. За да се прецизира този избор и съответно да се намали времето на изпитване и обема от работа, е необходима характеризираща и оценъчна информация, добавена към паспортните данни за образците и описана по стандартизирани дескриптори (Thormann et al., 2012).

Целта на изследването е да се оцени разнообразието в колекция *Phaseolus vulgaris* L. по паспортни, морфологични, биологични и качествени признаци, както и да се опреде-

лят дескрипторите, по които да се предостави дигитализирана оценъчна и характеризираща информация със свободен достъп за образците от Националната колекция.

МАТЕРИАЛИ И МЕТОДИ

Сравнителен полски опит на колекция обикновен фасул е изведен в експерименталното поле на ИРГР „К. Малков“ гр. Садово в две последователни години (през 2024 и 2025 г.). Вариантите (образците) са засети рандомизирано в две повторения. Лехите са с широчина 2 m, с разстояние между тях 2 m, като междуредовото разстояние между вариантите е 0.7 m. Използван е безстандартен метод за извеждане на полски опит с рандомизирано разпределение на вариантите, конвенционален метод за отглеждане на културата, като са спазени всички необходими агротехнически и растителнозащитни мероприятия.

Направена е морфологична оценка и са отчетени дължината на вегетационния период на образците, дните от поникване до масов цъфтеж и дните от поникване до бобообразуване.

Направена е визуална, характеризираща оценка на следните няколко качествени признака: растежен хабитус, форма на бобовете, цвят на семената и форма на семената.

За биометричните измервания е използвана дигитална везна с точност 0.01 g, за измерване на масата на 100 семена и масата на семената от едно растение, сгъваем метър – SOLA HK 2/10 W за измерване на височината на растенията и височината на залагане на 1-ви боб. Дигитален шублер – Mitutoyo 500-196-30 Digimatic Absolute Caliper 150 mm, за измерване на размерите на бобовете. Признаците, които са отчитани са: височина на растението (cm); височината на залагане на първи боб (cm); брой бобове на едно растение; брой семена от едно растение; брой семена в боб; маса на семената от едно растение (g); дължина, ширина и дебелина на боба (cm); маса на 100 семена (g). За биометричните измервания са избирани по 10 произволни растения от повторение. За всички признаци са представени минималните (minimum), максималните (maximum), средни (mean) стойности и вариационният коефициент (CV%). Варирането се счита за слабо, ако коефициентът на вариране (CV%) не надвишава 10%, варирането е средно, когато коефициентът е в границите между 10 и 20%, и варирането е значимо (силно) – когато надвишава 20% (Genchev et al., 1975; Dimova and Marinkov, 1999).

За обработката на данните от сравнителния полски опит са използвани статистическите програми: Microsoft Excel – Analysis Tool Pack.

За характеризиращата и оценъчна информация на образците от *Phaseolus vulgaris* L. се използват дескрипторите на IBPGR (1982) и UPOV (2013).

РЕЗУЛТАТИ И ОБСЪЖДАНЕ

Генбанката в Садово е номинирана от Европейската програма по растителни генетични ресурси (ECPGR), като ‘отговорен център’ за България в Европейския електронен каталог EURISCO (http://eurisco.ecpgr.org), съгласно преподписан договор с Bioversity International за период от 2021-2030 г. Информация за българската колекция ежегодно се трансферира и към други международни мрежи, като FAO WIEWS (http://www.fao.org/wiews/data/) и онлайн платформата за растителни генетични ресурси за прехрана и земеделие от целия свят GENESYS (https://www.genesys-pgr.org/documentation/).

Българската колекция от *Phaseolus vulgaris* L. в EURISCO обхваща 3 835 образци, от които 2 040 са с български произход. Те са описани по паспортни данни съгласно дескриптора на FAO/Bioversity (2017). Статусът на образците обикновен фасул от България в FAO WIEWS и GENESYS възлиза на 3 611 образци, като последният трансфер е извършен през 2024 г.

Паспортната информация за образците от експедиции и получени чрез международен

Таблица 1. Паспортна база данни за местните образци, включени в проучването
Table 1. Passport database for the local accessions included in the study

№ N	Номер на образеца/ ACCENUMB	Каталожен номер/ COLLNUMB	Род/ GENUS	Вид/ SPECIES	Име на образеца/ ACCENAME	Произход-държава/ ORIGCTY	Произход-град, село/ COLLSITE	Надморска височина/ ELEVATION
1	2008-PHS-VU-102	A8E0646	*Phaseolus*	*vulgaris*	LOCAL	BGR	Zetovo	312
2	2008-PHS-VU-76	A8E0458	*Phaseolus*	*vulgaris*	LOCAL	BGR	Momchilgrad	359
3	2009-PHS-VU-239	A9E1426	*Phaseolus*	*vulgaris*	LOCAL	BGR	Lyubimetz	56
4	2009-PHS-VU-70	A9E0639	*Phaseolus*	*vulgaris*	LOCAL	BGR	Vesletz	335
5	2009-PHS-VU-75	A9E0658	*Phaseolus*	*vulgaris*	LOCAL	BGR	Devene	155
6	2009-PHS-VU-41	A9E0405	*Phaseolus*	*vulgaris*	LOCAL	BGR	Obretenik	250
7	2009-PHS-VU-64	A9E0608	*Phaseolus*	*vulgaris*	LOCAL	BGR	Bezhanovo	184
8	2009-PHS-VU-15	A9E0182	*Phaseolus*	*vulgaris*	LOCAL	BGR	Kmetovtzi	427
9	2009-PHS-VU-141	A9E1121	*Phaseolus*	*vulgaris*	LOCAL	BGR	Oryahovo	235
10	2020-PHA-VU-94	C0E0308	*Phaseolus*	*vulgaris*	LOCAL	BGR	Sadovo	68
11	2009-PHS-VU-137	A9E1101	*Phaseolus*	*vulgaris*	LOCAL	BGR	Biser	78
12	2009-PHS-VU-115	A9E1008	*Phaseolus*	*vulgaris*	LOCAL	BGR	Samokov	903
13	2007-PHS-VU-65	A7E0668	*Phaseolus*	*vulgaris*	LOCAL	BGR	Rudnik	135
14	2007-PHS-VU-33	A7E0137	*Phaseolus*	*vulgaris*	LOCAL	BGR	Devin	737
15	2021-PHS-VU-42	C1E0059	*Phaseolus*	*vulgaris*	LOCAL	BGR	v.Dimitrovche	98
16	2021-PHS-VU-43	C1E0060	*Phaseolus*	*vulgaris*	LOCAL	BGR	Momkovo	98
17	2021-PHS-VU-23	C1E0039	*Phaseolus*	*vulgaris*	LOCAL	BGR	Novo selo	196
18	2021-PHS-VU-45	C1E0073	*Phaseolus*	*vulgaris*	LOCAL	BGR	Raduil	900
19	2022-PHA-VU-21	C2E0037	*Phaseolus*	*vulgaris*	LOCAL	BGR	Sadovo	68
20	2022-PHA-VU-12	C2E0025	*Phaseolus*	*vulgaris*	LOCAL	BGR	Velingrad	777
21	2022-PHA-VU-13	C2E0026	*Phaseolus*	*vulgaris*	LOCAL	BGR	Sv.Petka	1114
22	2020-PHA-VU-96	C0E0310	*Phaseolus*	*vulgaris*	LOCAL	BGR	Selcha	1100
23	2024-PHS-VU-1	C4E0001	*Phaseolus*	*vulgaris*	BOGDANSKI-LOCAL	BGR	Karavelovo	381
24	2024-PHS-VU-7	C4E0002	*Phaseolus*	*vulgaris*	EDNOTO ZARNO-LOCAL	BGR	Karavelovo	381
25	2024-PHS-VU-8	C4E0003	*Phaseolus*	*vulgaris*	LOCAL	BGR	Karavelovo	381
26	2024-PHS-VU-9	C4E0004	*Phaseolus*	*vulgaris*	LOCAL	BGR	Karavelovo	381

* Data source – Information System of Plant Genetic Resources of IPGR Sadovo

обмен, включени в настоящото проучване, е представена съответно в Таблици 1 и 2. Данните са публикувани със свободен достъп в информационната система на ИРГР-Садово: https://genbank.uni-plovdiv.net/search-sample (Фигури 1 и 2).

Работата по дигитализацията на биологична информация за колекцията от обикновен фасул в ИРГР-Садово е в подкрепа на резултатите на авторите Smyth et al. (2020), които докладват, че публично достъпните данни повишават потенциалната стойност на образците в генбанките във връзка с климатичните и социални предизвикателства.

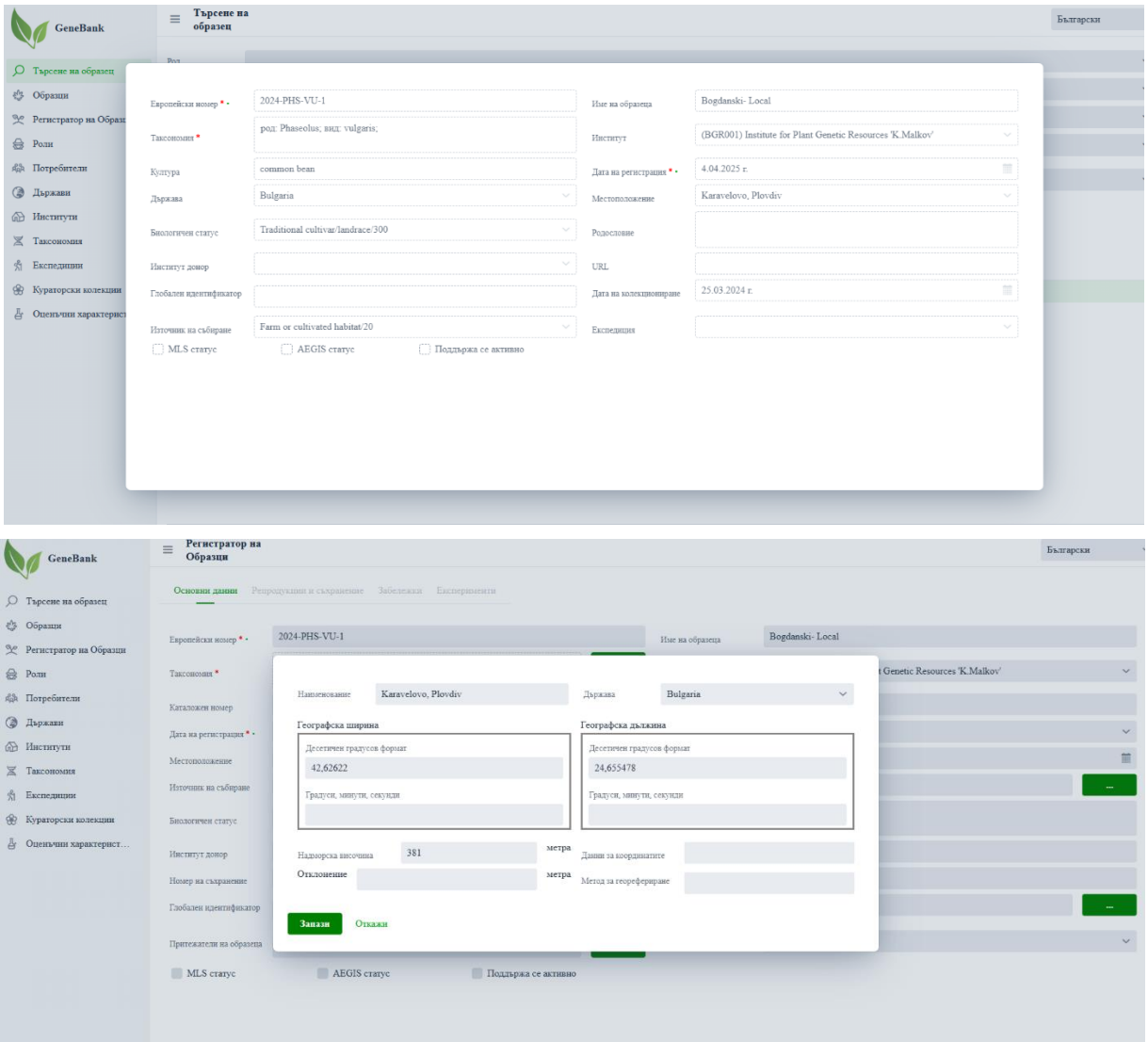
В Таблица 3 са представени всички отчитани морфологични и биологични признаци с тяхната максимална, минимална, средна стойност и вариационния коефициент.

Коефициентът на вариране (CV%) е важен статистически показател, който позволява да се установи относителното съответствие на изменчивостта в изследваната група. Важно е също да се знае доколко изследваният материал е изравнен или хетерогенен и доколко сравняваните признаци са променливи. Като се вземе предвид коефициентът CV%, варирането е най-силно при следните признаци: височина на растението; брой бобове на растение; маса на семената от растение и брой семена от растение. Слабо е варирането при вегетационния период, началото на цъфтеж, началото на бобообразуване и дебелината на боба. Варирането е средно променливо при признаците: маса на 100 семена, височина на 1-ви боб, размерите на боба – дължина и ширина, и брой семена в боб.

След извършената визуална оценка на растежния хабитус е установено, че колекцията е представена от увивни, неувивни и полуувивни форми (Фигура 3). Образците с най-високите стъбла са: A9E0608 (71.84 cm); A9E01182 (88.57 cm) (Снимка 1); 84201015 (64.23 cm), 84201011 (75.98 cm) и 771458 (62.9 cm). Това са образците, които са подходящи за отглеждане на конструкция. За растенията на вариантите с полуувивен хабитус: A9E0405; A9E1008

Таблица 2. Паспортна база данни за интродуцираните образци, включени в проучването
Table 2. Passport database for the introduced accessions included in the study

№ N	**Номер на образеца/ ACCENUMB**	**Каталожен номер/ COLLNUMB**	**Род/ GENUS**	**Вид/ SPECIES**	**Име на образеца/ ACCENAME**	**Произход/ ORIGCTY**
1	1991-PHS-VU-148	91201180	*Phaseolus*	*vulgaris*	TAILOR HORTICULTURAL	USA
2	1984-PHS-VU-15	84201015	*Phaseolus*	*vulgaris*	BELURA	DEU
3	1984-PHS-VU-11	84201011	*Phaseolus*	*vulgaris*	TORRINA	DEU
4	1969-PHS-VU-27	69886	*Phaseolus*	*vulgaris*	FULLHORN	DEU
5	1991-PHS-VU-90	91201122	*Phaseolus*	*vulgaris*	METEOR	DEU
6	1977-PHS-VU-14	771427	*Phaseolus*	*vulgaris*	ESSEX	CHL
7	1977-PHS-VU-36	771458	*Phaseolus*	*vulgaris*	BAYES PALOS	CHL
8	1977-PHS-VU-40	771423	*Phaseolus*	*vulgaris*	DATTEL	HUN
9	1991-PHS-VU-51	91201083	*Phaseolus*	*vulgaris*	HOSONAGA-HASSUN	KOR
10	1991-PHS-VU-22	91201025	*Phaseolus*	*vulgaris*	COLL0115	PRT
11	1991-PHS-VU-196	91201228	*Phaseolus*	*vulgaris*	SIYAH FASULYA	TUR
12	1991-PHS-VU-206	91201238	*Phaseolus*	*vulgaris*	KANARYE	TUR
13	1991-PHS-VU-151	91201183	*Phaseolus*	*vulgaris*	VENTRE DE BICHE	FRA
14	1991-PHS-VU-119	91201151	*Phaseolus*	*vulgaris*	METIS (WAXBEAN)	FRA
* Data source – Information System of Plant Genetic Resources of IPGR Sadovo						

Фигура 1 и 2. Екрани за достъп до паспортната информация в информационната система на ИРГР-Садово – колекциониран местен сорт „Богдански“ от с. Каравелово, Карловско

Figure 1 and 2. Screens for accessing passport information in the information system of IPGR-Sadovo – collected local variety “Bogdanski” from the village of Karavelovo, Karlovo region

и 91201025, също може да се осигури такава, тъй като полягат. Останалите полуувивни и неувивни (полски) фасули нямат нужда от конструкция. С най-ниската височина на храста трябва да се отбележат образците 69886 (22.83 cm) (Снимка 2) и 771423 (20.97), както и близко растящи до почвената повърхност бобове (Кат. № 69886 – 9.68 cm и Кат. № 771423 – 9.28 cm).

На Фигура 4 са представени резултатите от визуалната оценка на разположението на бобовете, като доминиращо е разположението в горната част на растението (20 образци). С централно разположение на бобовете са оценени 3 образци. Растенията, при които бобовете са разположени в основата, в центъра и в горната част (комбинирано) са 17 образци. Няма номера, при които бобовете са разположени в основата. Структурата на растението *Phaseolus vulgaris* L. е фактор, който може да бъде свързан с ефективността при механизираното събиране на реколтата. При меха-

Таблица 3. Оценъчна и характеризираща информация за проучените образци по дескрипторите за *Phaseolus vulgaris* на IBPGR (1982) и UPOV (2013)
Table 3. Evaluation and characterization information with the descriptors for *Phaseolus vulgaris* of IBPGR (1982) and UPOV (2013) for the studied accessions

Признаци / Traits	**Минимум/ Minimum**	**Максимум/ Maximum**	**Средно/ Mean**	**SD (%)**	**CV (%)**
Вегетационен период / Vegetation period	68.00	90.00	76.68	5.23	6.82
Начало на цъфтеж / Beginning of flowering	31.00	42.00	34.13	2.54	7.45
Бобообразуване / Bean formation	46.00	58.00	51.88	2.70	5.21
Боб – дължина / Length of the pod	7.26	14.1	9.61	1.50	15.57
Боб – ширина / Width of the pod	0.79	1.54	1.14	0.20	17.22
Боб – дебелина / Thickness of the pod	0.74	1.09	0.91	0.09	10.00
Височина на растението / Plant height	20.97	86.95	39.07	14.16	36.25
Височина 1-ви боб / Height of the first pod	9.28	17.88	14.34	1.94	13.52
Брой бобове на 1 растение / Number of pods per plant	5.22	15.88	8.36	2.46	29.44
Брой семена в боб / Number of seeds per pod	2.18	4.59	3.19	0.53	16.52
Маса на семената от 1 растение / Mass of the seeds per plant	4.46	15.87	7.25	2.26	31.10
Брой семена от 1 растение / Number of seeds per plant	21.94	81.24	43.09	13.50	31.32
Маса на 100 семена / Mass of 100 seeds	14.31	30.75	23.70	4.09	17.26

Фигура 3. Растежен хабитус
Fifure 3. Growth habit

Фигура 4. Разположение на бобовете
Figure 4. Position of the pods

Снимка 1. Кат. № A9E01182 – увивен
Picture 1. Cat. N A9E01182 – indeterminant

низираното събиране на фасула, когато височината на залагане на първия боб е ниска, процентът на загуби е по-висок при повечето сортове, защото повечето бобове са концентрирани в долните 2/3 от растението (Filho et al., 2021). В резултат на това режещата платформа не достига до много бобове, което води до значителна загуба на семена и намаляване на добива (Filho et al., 2021).

Снимка 2. Кат. № 69886 – неувивен
Picture 2. Cat. N 69886 – determinant

Формата на бобовете и техните размери (Фигура 5 и Снимка 3), които са свързани с качествените показатели при обикновения фасул, оказват влияние върху предпочитанията на потребителите за бобовете, консумирани в зелено състояние при много генотипове (Campa et al., 2018). Формата на бобовете е определена по дескриптора на IBPGR (1982), като са установени образци с права, леко извита и извита форма. От взетите данни образец C1E0039 от с. Ново село се отличава с най-дълги (14.1 cm) и извита форма на бобовете, а C1E0073, който също е местен сорт от с. Радуил, по другите два признака ширина и дебелина показва най-високи стойности, както и сравнително дълъг, леко извит боб (дължина – 10.31 cm; ширина – 1.54 cm и дебелина 1.09 cm на боба) (Снимки 4 и 5).

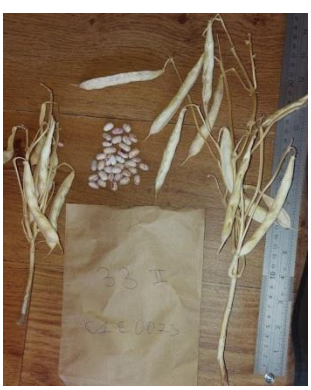

Фигура 5. Форма на бобовете
Figure 5. Shape of the bean

Признаците цвят и форма на семената според Stoilova and Sabeva (2008) са от особено важно значение за консуматорите. В българската кухня присъстват различни традиционни ястия, а за тяхното приготвяне са подходящи определени по биологични качества и цвят семена фасул – шарен, бял или

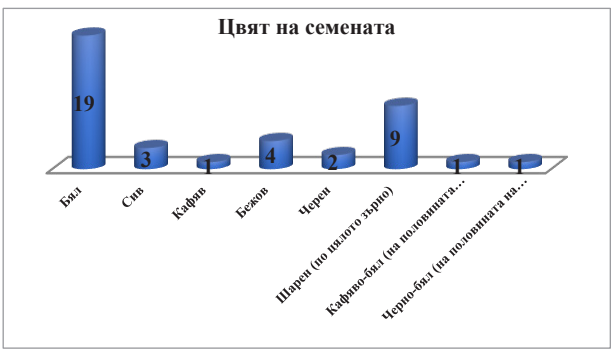
Снимка 3. Биометрия на бобовете
Picture 3. Biometry of the beans

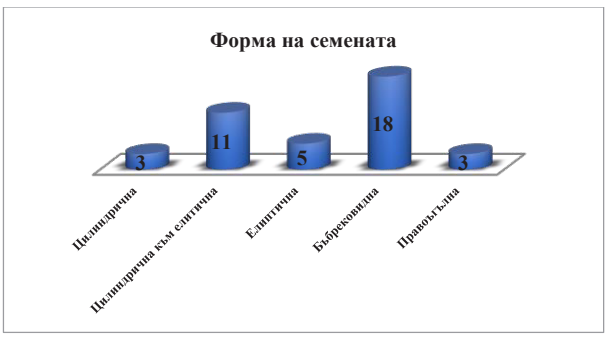
Снимка 4. Кат. № C1E0073
Picture 4. Cat. N C1E0073

Снимка 5. Кат. № C1E0073 – растежен хабитус
Picture 5. Cat. N C1E0073 – growth habit

Фигура 6. Цвят на семената
Figure 6. Color of the seeds

Фигура 7. Форма на семената
Figure 7. Shape of the seeds

друг цвят, което придава и специфичния вкус и вид на ястието. При сравняването на местните и интродуцираните образци са определени различни по цвят и форма образци, като доминиращ е белият цвят и бъбрековидната форма (Фигури 6 и 7). От проучваните генотипове присъстват такива с бели семена (които доминират), шарени (от два цвята по цялото зърно), кафяво-бели (на половината на зърното), черно-бели (на половината на зърното), черни, бежови, сиви и с кафяв цвят (Снимки от 6 до 13)

Признаците, които са изследвани за фенологична характеристика на образците са дължината на вегетационния период, дните до масов цъфтеж и дните до бобообразуване (Таблица 4)

С най-кратък вегетационен период от 68 дни са образците от интродукция 69886 и 771423, които се отличават и по други признаци в по-горните резултати, а с най-дълъг вегетационен период е кат. номер 84201015 (90 дни). Дните от поникване до цъфтеж са най-малко при местните образци A7E0137 (31 дни) от гр. Девин и от с. Каравелово – C4E0004 (31 дни), а с най-дълъг периодът до масов цъфтеж от 42 дни е образец AE0608 от с. Бежаново. Образецът от с. Каравелово, който е местен сорт шарен фасул (C4E0004) се отличава и с най-малко дни до бобообразуване (46 дни), а кат. номер C2E0037 от гр. Садово – с най-много (58 дни). Вегетационният период е отчетен в границите от 68 до 90 дни и образците се разделят на ранни и средно-ран-

Таблица 4. Вегетационни периоди
Table 4. Vegetation periods

Каталожен номер №/ Cat. N	Вегетационен период/ Vegetation period	Начало на цъфтеж/ Flowering	Бобообразуване/ Bean formation	Каталожен номер №/ Cat. N	Вегетационен период/ Vegetation period	Начало на цъфтеж/ Flowering	Бобообразуване/ Bean formation
A8E0646	77	33	48	C2E0026	77	33	55
A8E0458	87	40	50	C0E0310	77	34	54
A9E1426	75	33	50	C4E0001	77	34	52
A9E0639	75	33	49	C4E0002	78	33	52
A9E0658	77	33	55	C4E0003	73	32	50
A9E0405	82	35	55	C4E0004	69	31	46
A9E0608	82	42	55	91201180	73	34	52
A9E0182	73	33	55	84201015	90	40	55
A9E1121	73	33	48	84201011	85	38	52
C0E0308	77	33	50	69886	68	32	50
A9E1101	76	35	50	91201122	77	33	54
A9E1008	71	33	52	771427	82	34	55
A7E0668	72	33	52	771458	85	41	55
A7E0137	77	31	51	771423	68	32	50
C1E0059	72	34	52	91201083	79	33	54
C1E0060	72	33	48	91201025	87	34	53
C1E0039	74	33	50	91201228	77	33	51
C1E0073	69	33	50	91201238	77	35	50
C2E0037	78	34	58	91201183	77	34	54
C2E0025	74	33	48	91201151	78	35	55

Снимки от 6 до 13. Осем снимки на различни по цвят семена
Picture from 6 to 13. Eight pictures with different by color seeds

ни. Ранните образци са най-много на брой (32 обр.), като дължината на вегетационния период варира в границите от 68 до 79 дни. Средно-ранните генотипи са представени от 8 образци с вегетационен период от 82 до 90 дни.

Признаците, определящи продуктивността са представени в Таблица 5. В началото на проучването разгледахме варирането на представените признаци и установихме, че коефициентът е висок почти при всички тях, с изключение на масата на 100 семена и брой семена в боб, където се наблюдава средно вариране.

При брой бобове на 1 растение е отчетена средна стойност от 8.36, а максималната от 15.88 боба е установена при образец 771423. Номер A9E0658 (с. Девене) е с минималната стойност при брой бобове от 5.22. С най-много семена в боб е образеца от Турция – 91201228 (4.59), а с най-малко е A9E0608 (2.18) от гр. Садово. При двата признака – маса на семената от растение и брой семена от растение, варирането е най-голямо, като при първия варира от 4.46 g (A8E0458 – Момчилград) до 15.87 g (91201083 – Корея), със средна стойност от 7.25 g маса на семената от растение и при втория показател от 21.94 (A8E0646 – с. Зетьово) до 81.24 (84201015 – Германия) брой семена от растение. Минимална стойност на признака – маса на 100 семена от 14.31 g е отчетена при образец A9E0639 – с. Веслец. При същия признак максимална стойност е отчетена при образец от с. Каравелово (C4E0001) със стойност от 30,75 g. Трябва да отбележим и получените средни стойности при другите признаци за продуктивност при кат. номер C4E0001, който е известен с месното си наименование „Богдански“ – брой бобове на растение – 8.24; брой семена в боб – 3.18; маса на семената от растение – 8.34 g и брой семена от растение – 43.5. На Снимки 14 и 15 е представен местният сорт, а на другите снимки, съответно 16 и 17, е представен местен сорт шарен фасул с кат. номер C1E0004 (с. Каравелово).

Таблица 5. Морфологични признаци – стойности
Table 5. Morphological traits – values

Каталожен номер №/ CAT. N	**Брой бобове на р-е/ Number of beans per plant**	**Брой семена в боб/ Number of seeds per pod**	**Маса на семената от р-е/ Weight of the seeds per plant**	**Брой семена от р-е/ Number of seeds per plant**	**Маса на 100 семена/ 100 seed weight**
A8E0646	5.59	2.29	5.85	21.94	25.02
A8E0458	5.68	2.44	4.46	24.64	24.22
A9E1426	6.78	2.65	5.42	28.15	25.29
A9E0639	7.21	3.53	6.26	44.00	14.31
A9E0658	5.22	3.21	5.08	28.89	21.13
A9E0405	7.09	3.14	4.97	30.83	23.90
A9E0608	10.00	2.18	8.27	50.39	24.82
A9E0182	8.45	3.43	8.36	53.35	26.63
A9E1121	5.65	3.42	6.29	33.25	27.22
C0E0308	10.2	3.04	5.36	53.41	16.68
A9E1101	7.33	3.17	6.30	32.25	27.78
A9E1008	8.00	3.58	7.62	61.11	16.05
A7E0668	8.49	2.66	6.53	39.39	22.96
A7E0137	7.68	2.42	6.58	30.50	26.97
C1E0059	11.97	3.34	9.14	54.47	22.58
C1E0060	6.14	2.98	5.71	25.61	28.29
C1E0039	6.38	3.35	7.28	49.12	20.39
C1E0073	7.08	3.40	6.66	34.6	29.40
C2E0037	6.78	3.42	6.03	33.00	22.67
C2E0025	7.69	3.77	7.24	32.17	27.44
C2E0026	7.52	2.87	7.21	41.55	23.42
C0E0310	8.53	2.94	5.67	37.75	22.34
C4E0001	8.24	3.18	8.34	43.5	30.75
C4E0002	7.80	2.35	7.68	35.55	30.26
C4E0003	7.48	2.89	8.18	53.45	24.05
C4E0004	6.67	3.59	7.54	42.58	25.96
91201180	5.65	3.87	7.94	36.16	27.31
84201015	15.62	3.69	9.05	81.24	22.25
84201011	10.86	2.62	9.33	51.73	21.10
69886	9.21	3.99	5.66	57.00	17.39
91201122	10.69	3.87	5.85	46.44	18.60
771427	8.14	4.05	5.89	31.62	24.75
771458	12.14	3.21	9.36	53.64	26.75
771423	15.88	2.65	6.08	58.63	20.99
91201083	10.09	3.10	15.87	61.36	25.06
91201025	8.42	3.23	12.73	47.45	21.75
91201228	6.57	4.59	6.05	39.16	21.12
91201238	6.61	2.93	5.94	23.71	27.04
91201183	11.01	3.25	11.64	70.50	27.76
91201151	7.89	3.30	4.76	49.67	15.40
min	5.22	2.18	4.46	21.94	14.31
max	15.88	4.59	15.87	81.24	30.75
mean	8.36	3.19	7.25	43.10	23.70
SD(%)	2.46	0.53	2.26	13.50	4.09
CV(%)	29.44	16.52	31.10	31.32	17.26

Снимка 14. Местен сорт „Богдански“
Picture 14. Local variety “Bogdanski”

Снимка 15. Местен сорт „Богдански“
Picture 15. Local variety “Bogdanski”

Снимка 16. Местен сорт шарен фасул
Picture 16. Local variety pinto bean

Снимка 17. Местен сорт шарен фасул
Picture 17. Local variety pinto bean

ЗАКЛЮЧЕНИЯ

➢ Определени са осемнадесет дескриптора, по които да се допълва оценъчна и характеризираща информация към паспортната в информационната система на ИРГР-Садово.

➢ По-голямата част от образците в изследването са ранни – с кратък вегетационен период (от 68 до 79 дни); неувивен растежен хабитус (27 обр.); комбинирано разположени бобове (17 обр.) и в горната част на растението (20 обр.); с леко извити (17 обр.) и извити бобове (19 обр.); доминиращ е белият цвят (19 обр.) и бъбрековидната форма на семената (18 обр.).

➢ Според вариационния коефициент, най-голямо е варирането при признаците: височина на растението; брой бобове на растение и масата на семената от растение, а най-слабо – при фенологичните показатели и дебелината на боба.

➢ Образецът C4E0004 от с. Каравелово, който е местен сорт шарен фасул се отличава с най-малко дни до бобообразуване (46 дни) и цъфтеж (31 дни).

➢ Кат. номер C1E0073, който е местен сорт шарен фасул (с. Радуил) и по двата признака – ширина и дебелина на боба, показва най-високи стойности, както и се характеризира със сравнително дълъг, леко извит боб (дължина – 10.31 cm; ширина – 1.54 cm и дебелина 1.09 cm на боба).

➢ Образците 69886 (Германия) и 771423 (Унгария), се отличават с най-ниски размери на храста (69886 – 22.83 cm; 771423 – 20.97 cm) и с близко растящи до почвената повърхност бобове (69886 – 9.68 cm; 771423 – 9.28 cm). Тези два генотипа се отличават и с най-кратък вегетационен период (68 дни). При номер 771423 бяха отчетени и най-много бобове на растение (15.88).

➢ Най-голяма стойност на признака маса на семената от растение е отчетена при кат. номер 91201083 (15.87 g) от Корея.

➢ Българската колекция от *Phaseolus vulgaris* L. е част от европейската и световните колекции при културата, представена с богато разнообразие от местни сортове. Проучването и дигитализацията на оценъчните и характеризиращи признаци е от важно значение за изучаването на растителните генетични ресурси и тяхното използване.

Благодарности

Това проучване е направено с подкрепата на проект за фундаментални научни изследвания IS-PGR-SADOVO „Интелигентна система за управление на българския растителен генофонд, съхранен в генбанката на ИРГР-Садово“, Договор № КП–06–Н86/9/09.12.2024 г. на Фонд „Научни изследвания“.

ЛИТЕРАТУРА

Bioversity International/ International Board of Plant Genetic Resources (IBPGR) (1982). *Descriptors for Phaseolus vulgaris*. IBPGR, International Plant Genetic Resources Institute.

Campa, A., Murube, E., & Ferreira, J. J. (2018). Genetic diversity, population structure, and linkage disequilibrium in a Spanish common bean diversity panel revealed through genotyping-by-sequencing. *Genes*, *9*(11), 518.

Dimova, D., & Marinkov, E. (1999). Experimental Work and Biometry. Plovdiv. Bulgaria. p. 194.

Doukovska, L. (2021). Artificial intelligence to support bulgarian crop production. *Eng. Sci*, *54*, 30-48.

EC Report A8-0121/2018. (2018). REPORT on a European strategy for the promotion of protein crops – encouraging the production of protein and leguminous plants in the European agriculture sector A8-0121/2018, *European Parliament* (europa.eu)

EC. (2020). EU agricultural outlook for markets and income 2019-2030. Directorate-General for Agriculture and Rural Development, *Publications Office*. https://data.europa.eu/doi/10.2762/904294

Filho, P., W.J., Compagnon, A. M., Franco, F. J. B., Neto, N. D. R., & Lenus, L. M. (2021). Perdas combinadas na colheita mecanizada de feijão. *Pesquisa, Sociedade e Desenvolvimento, 10*(5), 1-8.

Genchev, G., Marinkov, M., Yovchev, V., & Ognianova, A. (1975). Biometric Methods in Plant Production, Genetics and Selection. *Agr. publ., Sofia*, 226-229.

Kotni, P., van Hintum, T., Maggioni, L., Oppermann, M., & Weise, S. (2023). EURISCO update 2023: the European Search Catalogue for Plant Genetic Resources, a pillar for documentation of genebank material. *Nucleic acids research*, *51*(D1), D1465-D1469.

Silva, C. L. F., Grattapaglia, D., Valdisser, P. A. M. R., Torga, P. P., Rangel, A. D. C. M., Brondani, C., ... & Vianello, R. P. (2025). Exploring the genetic diversity of common bean germplasm: insights into Andean gene pool variability. *Plant Gene*, 100540.

Smyth, S. J., Macall, D. M., Phillips, P. W., & de Beer, J. (2020). Implications of biological information digitization: Access and benefit sharing of plant genetic resources. *The Journal of World Intellectual Property*, *23*(3-4), 267-287.

Stoilova, T., & Sabeva, M. (2008). Chemical composition of grain legumes' seeds – beans and cowpea**.** *Scientific Papers of Plovdiv University "Paisii Hilendarski***",** 36(5), 119–125.

Thormann, I., Gaisberger, H., Mattei, F., Snook, L., & Arnaud, E. (2012). Digitization and online availability of original collecting mission data to improve data quality and enhance the conservation and use of plant genetic resources. *Genetic Resources and Crop Evolution*, *59*(5), 635-644.

UPOV (2013). Guidelines for the Conduct of Tests for Distinctness, Uniformity and Stability – Common Bean (*Phaseolus vulgaris* L.). TG/12/9. *International Union for the Protection of New Varieties of Plants (UPOV)*, Geneva.

Weise, S. (2021). Data management for preserving genetic diversity: Experiences and challenges. In *34-th Meeting EUCARPIA Fodder Crops* (pp. 12-16).

Received: February, 21, 2026; *Approved:* May, 02, 2026; *Published:* June, 2026